

VIKTORIANA

elektroniska nyheter från Viktor Rydberg-sällskapet
mars 2010

Affisch för den franska versionen av Singoallafilmen från 1949.

Programmet

Jag är sen med årets första nummer av Viktoriana. Vårens program är inte bara distribuerat (<http://www.rydbergsallskapet.nu/program.html>) utan också halvvägs avklarat, i och med att musikdirektör Leif A Jansson talade om Rydberg, skarpskytterörelsen och det svenska amatörmusiklivet den 6 mars. Föredraget omvandlades för övrigt också till en uppsats på Jönköpingspostens kultursida (10 mars). Om den andra halvan – årsmötet 10 april med vidhängande program – kommer mera nedan.

GDH

Gunnar D Hansson fyllde 65 i slutet av januari. Eftersom han inte bara är poet utan även professor i litterär gestaltning vid Göteborgs universitet bestods han därvid med en festskrift,

betitlad *GDH*, redigerad av Dick Claésson, Christer Ekholm, Lotta Lotass och Staffan Söderblom och utgiven i vederbörligt smakfull form på Litterär gestaltnings eget förlag, Autor. Den har fler poetiska och konstnärliga inslag än genomsnittsfestskriften (Tranströmer, Jan Erik Vold, Jäderlund, Bengt Emil Johnsson, Lars Lerin, Roj Friberg etc) men innehåller också det vanliga akademiska tapasbordet. Inklusive (här kommer Rydbergsanknytningen) ett bidrag om Den nya Grottesången där undertecknad försöker spinna vidare på några gamla tankar från Olle Holmberg och Örjan Lindberger. – Boken kan beställas från förlaget (<http://www.ordfabriken.org/autor/skriftserien.htm>). Min uppsats hittar man också på <http://vrsidor.se/framemy.html>.

Ett annat bidrag med Rydbergstema hittar man i festskriften till Jenny Westerståhl (Lund: Absalon förlag, 2010), men det mesta av substansen i Birthe Sjöbergs ”Våra figurer och de manliga” (s. 231-236) är hämtad från hennes kommentarer till ett av styckena i Tomtebissen (i *Den politisk-satiriske Viktor Rydberg*).

Kulturbevakning

Hur mottogs då förra årets Rydbergsböcker i medierna? Ja, de flesta recensioner som hittills dykt upp har varit synliga i landsortspressen. I Stockholmstidningarna ingenting, trots att Kerstin Ekman i en rundfråga inför julen utnämde *Kulturhjälten* till ”årets facklitterära bok” (DN 12.12). I Borås Tidning (28.2) har däremot boken gett upphov till en helsidesessä av Olav Wiström med den hoppfulla titeln ”Rebellen Viktor Rydberg får en revival” (tillgänglig online via Mediearkivet), medan Ystads Allehanda (19.2) publicerat en lika optimistiskt rubriksatt anmälan av Crister Enander (”Viktor Rydberg får upprättelse”, Mediearkivet eller <http://www.ystadsallehanda.se/article/20100219/NOJE/702199737/2063/KULTUR/&Viktor-Rydberg-far-upprattelse>). Dessutom finns recensioner i Gefle Dagblad (23.12, Crister Enander, <http://gd.se/kultur/boken/1.1671167>) och Jönköpingsposten (Josef Rydén, 21.10). *Den politisk-satiriske Rydberg* (Birthe Sjöbergs kommenterade utgåva av Tomtebissen) har uppmärksamrats av Bo Degerman i Dalademokraten 23.12 (”Befria Tomten från kommers och förljugenhet”, <http://www.dalademokraten.se/sida/id/100765/>) och av Göran Lundstedt i Sydsvenskan 29.12 (”Tomten var vaken”, Mediearkivet), förutom av den alltid lika trogna Jönköpingsposten (Josef Rydén 19.11).

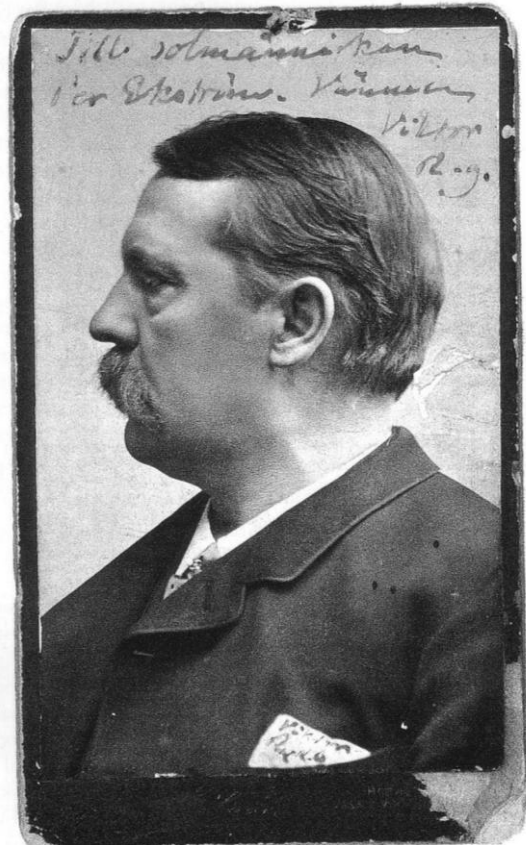
Digitaliseringen

av kulturarvet fortsätter, med eller utan hjälp av Google. På Göteborgs Konstmuseum pågår t ex ett projekt som syftar till att lägga ut delar av deras samlingar av ”konst på papper” (akvareller, teckningar, grafik). T ex nedanstående blad, Carl Larssons *Assim för bort Singoalla* (tusch och täckvitt, 1894), som tillsammans med de övriga originalen till Singoallaillustrationerna inköptes av museet på S A Hedlunds tillskyndan samtidigt som boken kom ut. Den tekniska kvaliteten på de scannade bilderna är som synes inte dålig; själv har jag aldrig förut fått en så tydlig förnimmelse av det svarta hål som utgör bildens centrum. Kanske inte precis vad man brukar förknippa Carl Larsson med.

Soldyrkare och ljusdyrkare

På nyhetshyllan i Hedengrens bokhandel hittar jag Teddy Brunius bok *Per Ekström: Solmålaren*. Lite förvånande, eftersom den gavs ut i Mörbylånga redan 2003. Kanske tar det så lång tid att ta sig från periferin in till Stureplan och rikets centrum. Jag bläddrar i den och hittar det dubbelt signerade foto som Rydberg skänkt målaren (t h nedan, obs näsduken).

Ekström är ju bland annat känd för sin vänskap med Strindberg och sitt gästspel som Sellén i Röda rummet. Men efter hans hemkomst från Paris 1890 kom också Rydberg att bli viktig för honom, han satt i inköpsnämnden när Nationalmuseum köpte hans "Solglitter på havet" – något som gav Ekström fast mark under fötterna, ekonomiskt och socialt – och skaffade själv en solnedgång. De kom att bli grannar och umgängesvänner i Djursholm, och kunde tydligen också mötas i sin konstsyn. Rydbergs motvilja mot realism och naturalism fick honom att öppna sig för de nya strömningarna där konstnären bevarade sin frihet gentemot "den s.k. verkligheten" (som han uttryckte det i ett tal inför Konstnärsklubben), vare sig det skedde genom impressionism eller symbolism.

I sitt hem hade Per Ekström senare porträtten av August Strindberg och Viktor Rydberg bredvid varandra. Han sade: "De två tålte aldrig varandra i livet. Men här stå de sida vid sida. Ty stora voro de båda, var och en i sin art."

I en av Ekströms böcker hittar man enligt Brunius dedikationen: "Till Per Ekström, soldyrkaren från hans vän ljusdyrkaren, Viktor Rydberg". Ljusdyrkare? Man kan undra vilken bok det gällde. Knappast nattstycket Singoalla – hellre då den impressionistiskt influerade Vapensmeden. Är det inte rentav något av Ekströmsk ljusvision i kapitlet om "Harpolekarens sista vandring"?

Per Ekström, Vintermotiv från Roslagstull (1891)

För 150 år sedan

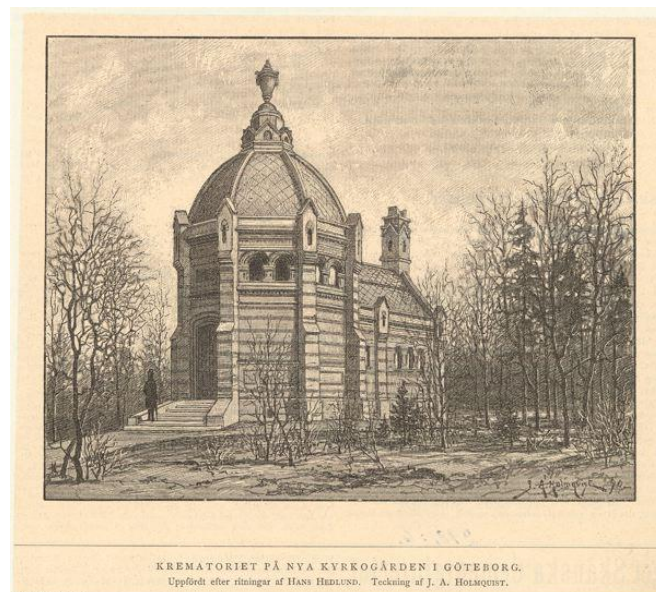
Januari 1860. Nytt år, nytt jobb. Och visst är det ett avancemang. Handelstidningens utrikesavdelning är den kanske mest ambitiösa i landet, att sköta den kommer näst efter chefredaktören. Utrikesfrågorna passar honom också bra – de engagerar honom, de ger utrymme för hans breda kunskaper och intressen, och de ger spelrum åt stora tankar och höga ideal på ett helt annat sätt än inrikespolitiken med sina ändlösa detaljer, kompromisser och konsiderationer. Han har också kvalificerat sig på flera sätt för uppdraget, genom vikariat under företrädaren Lindskogs sommarledigheter, genom sina utrikespolitiska översikter i Tomtebissen, och genom internationellt och historiskt orienterade kulturartiklar, typ den om Mensklige utvecklingens historia.

Men ändå. Man kan inte komma ifrån att hans förra uppgift slutade med något av en skräll. Följetongsavdelningen skulle vara publikfriande och locka läsare: att placera en avancerad idéroman *där* var snudd på tjänstefel. I synnerhet som den nystartade Göteborgs-Posten använde smaskigare följetonger som ett av sina viktigaste konkurrensmedel. Hedlunds ord om hur Den siste Athenaren drabbade lösnummerförsäljningen har ofta citerats, men själva tidningsläggen talar ett ännu tydligare språk. För efter bara en femtedel av romanen så flyttas följetongen bort från sin traditionella plats, ”under strecket” på förstasidan, och göms fr o m 2 mars 1859 *inne* i tidningen. För att inte plockas fram igen förrän Athenaren ersätts av ”Den lilla grefvinnan”, novell af Octave Feuillet (9 juli). Och redan fr o m 1 augusti får avdelningen en ny och annorlunda prägel med smak av garanterat idébefriad action: ”Ett böss-skott”, ”Prairie-jägaren” och ”Kosackernas döds-engel”, alla skrivna eller översatta av Sigfrid Nyberg. Enligt Warburg ersatte Nyberg Rydberg som följetongsredaktör sedan denne vid årsskiftet övergått till utrikesavdelningen; men händelsernas ordningsföljd tycks snarare ha varit den omvända.

Gamla myter och nya

I höstas gav religionshistorikern Britt-Mari Näsström ut boken *Nordiska gudinnor*, om kvinnliga gudaväsen i den förkristna mytologin och religionen. Näsström (som i sin forskning sysslat mycket med The Great Goddess Freyja) hävdar att dessa var både viktigare och mäktigare än vad man tidigare trott. Skulden till deras undanträngande läggs på tre manliga mytmarodörer: Tegnér (Frithiofs saga), Wagner (Ringens) och slutligen Viktor Rydberg, vars försök att rekonstruera ett germanskt mytepos (Fädernas gudasaga) och att bevisa sin konstruktion (Undersökningar i germanisk mytologi) ges en avgörande roll i sammanhanget. Hon menar vidare att denna antifeministiska insats grundades i hans skräck för den orientaliska kvinnan. Min uppfattning är att hon (vad Rydberg beträffar) är ute och cyklar. Kommer ni till sällskapets årsmöte den 10 april lär ni få höra oss diskutera saken. Programmet hittar ni på <http://rydbergsallskapet.nu/program.html> .

Ur modernitetens historia

I Göteborgs Museums digitala arkiv hittade jag denna underbara bild. Den lilla bysantinskt inspirerade byggnaden, numera riven, är stadens första krematorium, uppfört 1889 och ritat av Hans Hedlund. Likbränningsrörelsen var het bland dåtidens urbana radikaler, miljö- och hälsopolitiska argument (multnande lik antogs sprida smitta och föroreningar) blandades med planeringsrationalitet (de växande städerna behövde sin mark till annat än kyrkogårdar) och med tidens allmänna motvilja mot kroppslighetens lägre yttringar. Chansen att profilera sig mot reaktionära svartrockar gjorde nog också sitt till. I Göteborg stod som vanligt Hedlundarna och Handelstidningen i första linjen, man drev på i byggnadsfrågan och myntade eufemismen ”eldbegängelse”. Men även Viktor Rydberg drog sitt strå till stacken. Både genom ett PM om fornkristna begravnings seder, använt som understöd i den kommunala beslutsprocessen, och genom en insändare på samma tema (”Om likbegängelsesätten”, GHT 13.10.1888). Rörelsen hade också viss framgång, både i Göteborg och i Stockholm (där en provisorisk ugn invigdes 1887 och ett krematorium 1909). Svenska likbränningsföreningen räknade många kända namn, som t ex Ellen Key och Hjalmar Branting – där stod dom och Rydberg på samma sida! Men någon större spridning utanför eliterna fick eldbegängelsen inte förrän efter modernitetens stora genombrott på 1930-talet. I Göteborgs krematorium hade man ännu år 1910 inte bränt mer än 342 lik, så Rydbergs (1895) torde ha varit bland de hundra första. Fast saken var tydligen så känslig att Warburg förteg den i sin biografi. – Nej, egentligen *vet* jag inte att han brändes, jag har bara sett ett fotografi av kistan och kransarna uppställda i krematoriet. Och *om* det skedde, så placerades askan i en full-size bronskista som Susen anskaffade för dyra pengar (man kan se den genom fönstret i Rydbergsmausoleet på Östra kyrkogården i Göteborg). Vad tyckte *hon* (som knappast var särskilt kulturradikal) om hela historien? Och hur bestämdes det egentligen att Viktor skulle begravas femtio mil från henne, till förmån för Göteborgsliberalismens minnesproduktion? Nån gång skulle man kanske undersöka den saken.

P.S.

Om ni går till ert bibliotek och letar fram den just utkomna årgången (2009) av *Samlaren. Tidskrift för svensk litteraturhistorisk forskning*, så hittar ni en text av Viktor Rydberg som ni garanterat inte läst förut. Med undantag då för Andreas Hedberg, som grävt fram och kommenterat den. Titeln är ”Den besynnerlige bibliotekarien”, och det handlar (som ni kanske redan gissat) om ett oavslutat fragment. – Jag har en förhoppning om att också få med den i nästa nummer av Veritas, men vet ännu inte om det kommer att kunna ordnas.